

УДК 811.112.2'373.47-25

ЗАСОБИ І ОСОБЛИВОСТІ ВИРАЖЕННЯ НЕГАТИВНОЇ ЕМОТИВНОСТІ (НА МАТЕРІАЛІ НІМЕЦЬКОЇ ТЕЛЕНОВЕЛИ «STURM DER LIEBE»)

Меньшикова О. С.

Міжнародний гуманітарний університет

У статті представлено лексико-семантичний аналіз емотивів на позначення негативних емоцій на матеріалі персонажного діалогу оригінальної німецької теленовели «Sturm der Liebe». З опертям на словникові дефініції виокремлено семантичні групи емотивів. Простежено частотність уживання номінувань негативних емоцій у мовленнєвому потоці.

Ключові слова: емотиви, негативні емоції, семантична група, лексема.

Меньшикова Е. С. Средства и особенности выражения негативной эмотивности (на примере немецкой теленовеллы «Sturm der Liebe»). В статье представлен лексико-семантический анализ эмотивов на обозначение негативных эмоций на материале персонажного диалога оригинальной немецкой теленовеллы «Sturm der Liebe». На основе словарных дифиниций выделены семантические группы эмотивов. Прослежена частотность употребления названий негативных эмоций в речи.

Ключевые слова: эмотивы, негативные эмоции, семантическая группа, лексема.

Menshykova O. S. The means and peculiarities of expression of negative emotivity (on the material of a personal dialogue of German telenovela «Sturm der Liebe»). This article is devoted to the study of the communicative and emotive aspects of the word meaning and represents lexico-semantic analysis of negative emotions on the material of a personal dialogue of German telenovela «Sturm der Liebe». Emotions are classified on the basis of vocabulary definitions on semantic groups. The work also analyses the frequency of use of negative emotive words and semantic groups in spoken language in percentage.

Sentences for analysis were selected by continuous sampling method, each sentence that contains an emotion is considered with the context and the speech situation. Each sentence is defined in a group of positive, negative or ambivalent emotions, then negative emotive words were specified and divided into semantic groups. The article traces the general tendencies of the lexical formation of separate emotional states on the connotative and denotative lexical aspects.

Analysis of the linguistic material showed that the speech flow is dominated by sentences with negative emotive words with a weight of 53%. In sentences with negative emotional semantics, the largest quantity of semantic groups and emotions were selected. Researches on the lexical level made it possible to characterize the lexical-semantic content of a negative emotive. According to the obtained statistics, we can conclude that the key role in representation of almost all negative emotions is played by the connotative meaning and context. A further study of emotional semantics in a contrastive perspective appears to be promising.

Key words: emotive words, negative emotions, semantic group, lexeme.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. Поєднання лінгвістичного та психологічного підходів до вивчення емотивів на позначення негативної семантики в лексичі є одним з актуальних завдань емотивної лінгвістики. Огляд наукової літератури вказує на те, що традиційно емоції постають як суб'єктивні неприємні чи приємні переживання [16, 232]. Проте аналіз ускладнюється тим, що людина водночас переживає не ізольовану емоцію, а певний емоційний комплекс, у якому зазвичай якась емоція домінує [15; 7; 8]. Під час інтерпретації виникають труднощі, тому що людина намагається позбутися негативних емоційних станів та обирає стратегії подолання небажаних емоцій, компенсує тривогу сміхом або маскує негативне ставлення байдужістю [15, 229]. Сьогодні в науковій літературі немає однастайності щодо класифікації емотивів на позначення негативних станів, що зумовлює актуальність нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З другої половини ХХ сторіччя в лінгвістичній літературі помітний підвищений інтерес до проблематики кому-

нікативного та емотивного аспектів значення слова. Дослідження мовознавців набувають інтердисциплінарного характеру: учені порушують проблеми на стику різних наук, зокрема: психології та лінгвістики [7; 8; 11], лінгвістики та культурології [1; 6; 10], етнології та лінгвістики [2], емоціології та кінематографії [13] тощо. У лексико-семантичному аспекті з емотивними висловлюваннями працюють С. Г. Воркачов [2], А. Вежбицька [1], В. І. Шаховський [10], О. Ю. Мягкова [8], Р. Kailuweit [12] та ін. До пріоритетних напрямів належать також дослідження емотивів на матеріалі розмовного мовлення [3; 4; 9; 14].

Формулювання мети і завдань статті. Метою статті є аналіз засобів і особливостей вираження негативних емоцій на лексико-семантичному рівні. Для досягнення поставленої мети треба розв'язати такі завдання: виокремити з мовленнєвого потоку емотиви на позначення негативних емоцій та проаналізувати їх на семантичному рівні; виявити на основі словникових дефініцій спільні семантичні ознаки зафіксованих емотивів; скласифікувати слова на позначення негативних

емоцій за семантичними групами; проаналізувати особливості емотивів кожної семантичної групи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Шляхом суцільної вибірки з мовленнєвого матеріалу персонажного діалогу оригінальної німецької теленовели «Sturm der Liebe» виокремлено 1700 речень, які виражають емоції. На першому етапі речення розподілено на три групи, що репрезентують негативні, позитивні та амбівалентні емоції.

За результатами дослідження встановлено, що структури на позначення негативних емоцій посідають перше місце за частотністю і становлять 53% від загальної кількості, що і спонукало нас вибрати їх об'єктом аналізу.

Під час суцільної вибірки виявлено та розташовано за частотністю 21 вид негативних емоцій: **сумнів, печаль, розгубленість, обурення, жаль, невдоволення, тривога, роздратування, презирство, гнів, недовіра, засмучення, розчарування, відчай, злість, ненависть, страх, вина, горе, байдужість, сором**, що наочно ілюструє наведена діаграма (див. рис. 1).

Емотиви, близькі за своєю семантикою, було об'єднано в групи (див. рис. 2); в основу семантичної класифікації покладено словникові дефініції.

Установлено, що найбільш частотною постає група емотивів, які виражають **неприйняття** (див. реч. (1–3)). Ця група становить 21% від загальної кількості негативних емотивів (див. рис. 3).

За спільною семою **неприйняття** зафіксовано емотиви на позначення **обурення, роздратування та невдоволення**, що позначають якісно подібні переживання, які виникають внаслідок пред'явлення неприємних стимулів. Емоції розрізняються ступенем інтенсивності переживання [17, 517; 19, 597].

(1) *Darf ich jetzt meine Mutter nicht mehr sehen, wenn ich mit dir zusammenbleiben will!?* (Мені що тепер заборонено бачитись з моєю матусею, якщо я хочу залишитися з тобою!?)

У прикладі (1) жінка демонструє **обурення** через те, що її коханий змушує її обирати між ним та її матусею. Емоційне навантаження сконцентровано

Рис. 1. Види негативних емоцій

в модальному дієслові «dürfen» (дозволяти) разом із негативною часткою, що при перекладі позначає заборону. Емоція **обурення** становить найбільш інтенсивну емоцію у групі. Проте лексеми з негативним денотативним значенням представлено в невеликому обсязі.

Рис. 3. Групи негативних емотивів (кількісний аналіз у відсотках)

Емотиви **невдоволення** та **роздратування** відзначаються меншим ступенем інтенсивності.

(2) *Also ein öffentlicher Ort, wo euch jeder sehen konnte?* (Тобто відкрите місце, де вас кожен міг побачити?)

Речення (2) позначає **невдоволення** щодо невдало обраного місця для проведення бесіди. 30% речень, що висловлюють **невдоволення**, стосуються безпосередньо співбесідника, який виступає в ролі підмета (друга особа однини). У 31% речень зафіксовано також заперечення. До лексем з негативним денотативним значенням належать: Gefahr (небезпека), anlügen (брехати), ärgern (злитися),

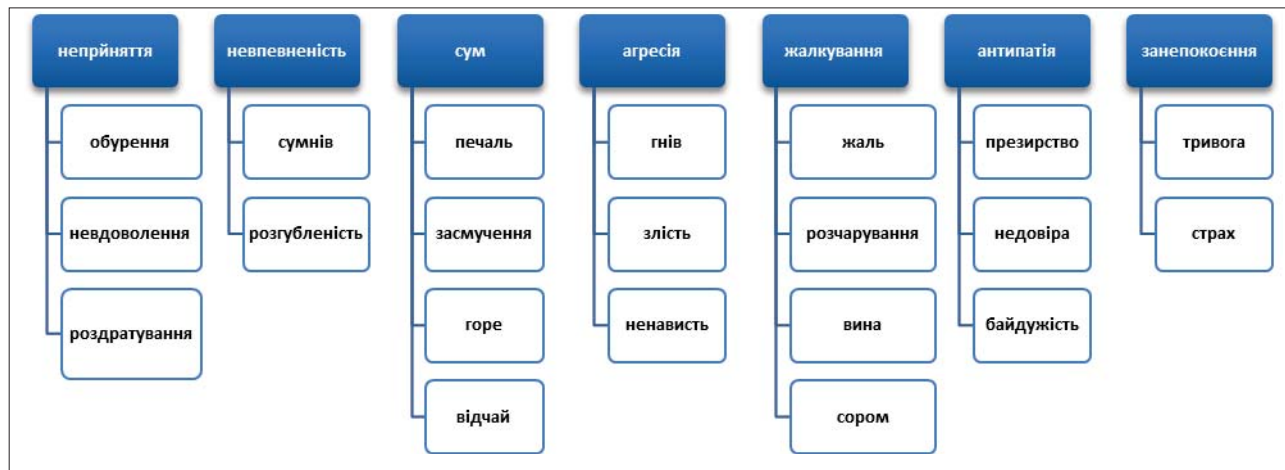

Рис. 2. Семантична класифікація негативних емоцій

vergessen (забувати), frech (наглий), unruhig (непокійний), ungerne (без задоволення), indiskutabel (не підлягає дискусії).

(3) *Und jetzt würde ich gerne meine Zeitung in Ruhe lesen.* (А менер я б із задоволенням почитав свою газету у тиші).

У прикладі (3) чоловік відверто демонструє своє **роздратування** та закликає дати йому спокій. У прикладі немає лексеми з негативним денотативним значенням, а, навпаки, вжито вислів *in Ruhe (у тиші)*, але через застосування умовного способу стає зрозуміло, що герою бракує саме цієї тиші.

Друге місце за частотністю посідає група слів на позначення емоцій, що вказують на **невпевненість**, яка складається з емотивів **сумнів** та **розгубленість** (див. рис. 3). Емотив **сумнів** (див. реч. (4)) позначає непевненість людини щодо вірогідності чи можливості якоїсь події або непевненість у собі чи діях іншого індивіда [19, 839].

(4) *Warte erst mal ab, ob sie ihm wirklich gefällt.* (Зачекай спочатку, чи вона йому дійсно сподобається).

Під час аналізу речень, що репрезентують **сумнів** на лексичному рівні, зафіксовано невелику кількість лексем з негативним денотативним значенням. Для 26% речень, що виражають **сумнів**, характерна наявність одного з трьох сполучників *aber* (але), *ob* (чи), *wenn* (якщо), 23% речень містять заперечення. **Розгубленість** позначає емоційний стан людини, яка втратила рівновагу, спокій та рішучість [19, 659]. Речення (5) демонструє **розгубленість** Клари, яка опинилась у творчій кризі.

(5) *Mir fällt überhaupt nichts ein.* (Мені зовсім нічого не спадає на думку).

За кількісними підрахунками, найчастотнішим словом у реченнях, що передають **розгубленість**, виявилася частка *nicht* (не), яку вжито в 21% речень. Для речень, які виражають **розгубленість**, характерні повторення дієслів *müssen* (мусити) та *sollen* (бути повинним) у формі дійсного чи умовного способу. Спорадично негативну емоцію реалізовано через негативне семантичне навантаження лексеми.

На третьому місці – група з емосемою **сум**, яка становить 19% від загальної кількості негативних емотивів (див. рис. 3). До зазначеної групи негативних емотивів було віднесено близькі за своєю семантикою емотиви **печаль** (див. реч. (6)), **засмучення** (див. реч. (7)), **горе** (див. реч. (8)) та **відчай** (див. реч. (9)).

(6) *Ich wollte allein sein.* (Я хотіла побути на самоті).

Речення (6) передає фразу, яку вимовляє жінка, яка сумує та хоче побути наодинці. На лексичному рівні у більшості речень на позначення емотиву **печаль** зафіксовано лексеми з негативним денотативним значенням, наприклад: *Kompliziertheit* (складність), *Abweisung* (відмова), *Ablenkung* (відхилення), *Katastrophe* (катастрофа), *übertreiben* (перебільшувати), *quelen* (мучити), *verlieren* (губити), *vermissen* (сумувати). 31% речень містять заперечення.

(7) *Es ist nicht das erste Mal, wenn deine Solidarität zu mir gegenüber zu wünschen lässt* (Це не вперше, коли твоя солідарність зі мною могла б бути кращою).

Зі змісту речення (7) дізнаємося про **засмучення** жінки, яка сподівалася на підтримку свого чоловіка та вкотре не одержала її. На лексичному рівні емо-

ція концентрується у висловах «*nicht das erste Mal*» (не вперше), «*zu wünschen lassen*» (залишає бажати кращого). Емоція **засмучення** схожа на емоцію **сум** та реалізується передусім за рахунок лексем з негативною семантикою, наприклад: *Fiasko* (фіаско), *Leichengift* (трупний яд), *Rollstuhl* (інвалідний візок), *in Stich* (у біді).

(8) *Dann noch die geplatze Hochzeit...Es war grauenvoll.* (Потім ще зруйноване весілля... Це було жахливо).

Приклад (8) позначає **горе** героїні з приводу цілої низки неприємних обставин, яке так само, як і інші емоції зазначеної групи, експліковане на лексичному рівні, що наочно демонструє приклад (8): *geplatze Hochzeit* (зруйноване весілля), *grauenvoll* (жахливо).

(9) *Ich weiß nicht, was ich sonst alles unternehmen soll, um diese beiden Brüder auseinanderzubringen?* (Я не знаю, що я ще можу зробити, щоб розлучити обох братів).

Речення (9) демонструє **відчай** жінки через особисте безсилля в певних обставинах. Емоцію реалізує дієслово з негативним емотивним навантаженням *auseinanderzubringen* (розлучити). Емотив **відчай** позначає стан сильного душевного болю, безвиході, розпачу [19, 659]. Емоція характеризується підвищеним рівнем інтенсивності.

13% від загальної кількості негативних емотивів становить група зі спільною семою **жалкування**. Семантична група поєднає емоційні стани **жаль** (див. реч. (10)), **розчарування** (див. реч. (11)), **вину** (див. реч. (12)) та **сором** (див. реч. (13)) і передає конфлікт між очікуваним результатом та реальною дійсністю.

(10) *Ja, auf dem Niveau wie bisher wird er nie wieder Sport treiben können.* (Так, на тому рівні, як раніше, він вже ніколи не зможе займатися спортом).

Речення (10) позначає емоцію **жаль**, тобто негативний емоційний стан, який свідчить, що ретроспективно ситуація чи обставини могли б скластися по-іншому [17, 274]. 20% речень, що репрезентують емотив **жаль**, містять дієслово в умовному стані. У 10% речень цей емотив виражено за допомогою прислівника *leider* (на жаль), приблизно у 35% речень – у складі заперечення. Негативне навантаження також передають такі лексеми, як *Enttäuschung* (розчарування), *Missgeschick* (невдача), *Eifersucht* (ревнощі), *Lüge* (брехня), *vermissen* (скупити), *zwecklos* (безглуздо), *ungünstig* (невигідно) та інші.

(11) *Du denkst nur an die Mehrheit! Und gar nicht an uns.* (Ти думаєш тільки про більшість! А зовсім не про нас).

Емоція **розчарування** (див. реч. (11)) позначає зневіру в комусь або чомусь [19, 858]. У наведеному прикладі жінка розчарована поведінкою свого нареченого, що репрезентовано протиставленням лексем *Mehrheit* (більшість) та *uns* (нас). **Вина** (див. реч. (12)) та **сором** (див. реч. (13)) належать до емоційних станів людини, зумовлених тим, що вона вчинила нечесно, **сором** може викликати, крім того, почуття людини, яке робить її смішною. Обидві емоції можуть проявлятися водночас або поокремо [17, 327]. Речення (12) ілюструє почуття вини у жінки, чия собака знов зіпсував чоботи її батька. Емотив **сорому** репрезентовано висловом "Tut mir leid" (Мені дуже

школа), який неоднократно повторюється у корпусі негативних емотивів на позначення сорому та вини. Також наявні повтори дієслова wollen (хотіти) та Absicht haben (мати намір) разом із запереченням.

(12) *Tut mir leid, ich kaufe dir neue...* (Мені дуже шкода, я куплю тобі нові).

(13) *Und das an meinem Arbeitsplatz...* (Та це на моєму робочому місці...)

У реченні (13) жінка соромиться через рекламу зі своїм зображенням, яка опинилася саме на її робочому місці. Вказівний займенник das (це) виражає негативний емоційний стан.

Нечастотними виявились семантичні групи емотивів, що експлікують **агресію**, **антипатію** та **занепокоєння**. Їхня питома вага варіюється від 7 до 11%. До групи емотивів на позначення **агресії** увійшли репрезентативи емоцій **гнів** (див. реч. (14)), **злість** (див. реч. (15)) та **ненависть** (див. реч. (16)). Зазначені емотиви становлять дуже сильні негативні емоційні стани та компонується в групу агресивних емотивів, тобто мотиваторів деструктивної поведінки, яка суперечить нормам поведінки і завдає шкоди або сильного психологічного дискомфорту [15, 231; 16, 19]. Значну роль у вираженні агресивних емоцій відіграють паралінгвістичні та екстралінгвістичні засоби.

(14) *Ich bin deine Alleingänge so was von satt!* (Я вже сита по горло твоєю самотійністю!)

Речення (14) зображає бурхливу негативну реакцію **гніву** жінки з приводу поведінки її чоловіка. Іменник *Alleingänge* (самотійність) має негативне конотативне значення, бо із ситуації ми дізнаємося, що чоловік завжди приймає рішення самотійно, не порадившись з дружиною.

Ich will, dass er gar keine Anteile abgibt. (Я хочу, щоб він взагалі не віддав жодної акції).

У прикладі (15) висловлено недобррозичливу поведінку Дезіре стосовно брата її чоловіка. Емоцію кваліфіковано як **злість** через низький ступінь агресії в мовленнєвій ситуації. Емотив *abgeben* (віддати), підсилений запереченням *gar keine* (жодної), виражає негативний стан.

(15) *Sie glauben wirklich, Sie können mich bestechen? Ausgerechnet Sie? Das vergesse ich Ihnen nie!* (Ви справді вважаєте, що ви можете мене підкупити? Саме Ви?)

На відміну від прикладу (15), речення (16) демонструє високий ступінь агресії та ворожості до співбесідника. Емоцію інтерпретовано як **ненависть**. Дієслово *bestechen* (підкупити) реалізує негативну емоцію. Емоційний стан акцентовано повтором особового займенника *Sie* (Ви) та підсилено прислівниками *wirklich* (дійсно) та *ausgerechnet* (саме).

За кількісними підрахунками, найчастотнішою лексемою у групі емотивів, що висловлюють агресію, виявився особовий займенник *du* (ти), який трапляється у 25% речень. Лексеми зазначеної семантичної групи живаються майже в кожному реченні для вираження емоцій на денотативному рівні. Наприклад: Manipulation (маніпуляція), Problem (проблема), Spitzfindigkeit (хитрощі), nerven (нервувати), ruinieren (руйнувати), sinken (тонути) та інші.

До групи емотивів, які передають **антипатію**, увійшли експлікатори **презирства** (див. реч. (17)), **недовіри** (див. реч. (18)) та **байдужості** (див. реч. (19)). Емоція **презирство** більш інтенсивна, ніж **недовіра** [15, 331]. Це відображено на лексичному рівні. Співбесідники для вираження **презирства** зазвичай віддають перевагу більш неприємному варіанту з можливого синонімічного ряду. Наприклад: Schmierlappen (брудна ганчірка), Schmachter (ганчірка), прикметник kahmig (запліснявілий).

(16) *Deine Meinung interessiert zum Glück niemanden.* (Твоя думка, на щастя, нікого не цікавить).

У реченні (17) Дезіре висловлює своє зневажливе ставлення до Вільяма та зауважує, що нікого його думка не цікавить.

(17) *William, ist es irgendwie wissenschaftlich belegt?* (Вільям, це має якесь наукове підставу?)

У прикладі (18) висловлено **недовіру** до обраного засобу лікування, знайденого в інтернеті. На лексичному рівні в реченнях на позначення недовіри зафіксовано повтори близьких за значенням дієслів: glauben (вірити/вважати), finden (вважати/знаходити), hoffen (сподіватися), vermuten (перепускати), behaupten (стверджувати), слова з негативною лексикою майже не були зафіксовані.

(18) *Glauben Sie mir, ob Sie jetzt sofort erkennen, was mit ihm los ist, oder eine Woche später, oder in paar Monaten, ist mir herzlich egal.* (Повірте мені, мені абсолютно байдуже, чи ви дізнаєтесь одразу, що з ним відбувається, або через тиждень, або через кілька місяців).

У реченні (19) мовець демонструє своє байдуже ставлення до предмета розмови та почуттів співбесідника. Лексема *egal* (байдуже) є характерною для цього емотива.

Серед науковців немає однастайності, чи є **байдужість** негативною емоцією. К. Ізард описує емоцію байдужості як стан, що може перейти до презирства [5, 155]. На думку Г. Бенеша, байдужість постає як спроба замаскувати певну негативну емоцію [15, 229]. М. Friesel вважає цю емоцію суперечливою та відносить до групи емоцій, що потребують детальнішого розгляду [11, 68]. Проаналізувавши приклади речень, у яких виражено емоцію **байдужості**, ми схиляємось до думки, що байдужість належить до негативних емоцій, бо висловлення цієї емоції завжди супроводжувало негативне емоційне тло діалогу.

У процесі класифікації виокремлено групу емотивів, які виражають **занепокоєння** мовця: **тривога** (див. реч. (20)) та **страх** (див. реч. (21)).

(19) *Beatrice, melde dich, wenn du das hörst.* (Беатріс, відзвунись, якщо ти мене чуєш).

Приклад (20) ілюструє **тривогу** доньки, яка не знає, що трапилося з її магусею. За даними аналізу, у реченнях, які передають тривогу, найчастіше трапляється особовий займенник *du* (ти) (30%), негативне навантаження на лексичному рівні переважно експліковане дієсловами та дієприкметниками: aufgeben (здаватися), erwischen (застигнути), kündigen (розірвати договір), schrecken (пугати), abhören (підслуховувати), fehlen (недоставати), vergiftet (ядовитий), verunreinigt (забруднений).

(20) *Ich habe richtig Todesangst – Angst vor Friedrich* (Я боюся до смерті. Боюся Фрідріха).

У прикладі (21) героїня висловлює свій **страх** перед Фрідріхом. У наведеному прикладі емоція виражається безпосередньо за рахунок лексем *Todesangst* (*страх до смерті*) та *Angst* (*страх*). На лексичному рівні більшу роль відіграють конотативне значення та контекст. Обидва емоційних стани пов'язані з дискомфортним переживанням загрози та характеризуються напруженою поведінкою, але тривога позначає переживання якоїсь дифузної та невизначеної загрози або її передчуття, а страх – більш інтенсивна реакція на конкретну в даний момент небезпеку [18, 322, 552]. Таким чином, реч. (21) є виразником **тривоги**, а реч. (22) – **страху**.

Висновки та перспективи подальших досліджень у цьому напрямі. Складність та багатаспектність виявлення емоцій і відповідно їх вер-

балізація зумовлюють наявність різних підходів до їх вивчення. Проте у будь-якому контексті емотивність та емоційність нерозривно пов'язані між собою.

Аналіз мовного матеріалу засвідчує, що в мовленнєвому потоці домінують речення з негативними емотивами (питома вага 53%). Для їх вираження найбільш придатним виявився лексичний рівень, підтвердженням чого слугує відповідне наповнення семантичних груп та відтінків емоцій. Одержані статистичні дані дають підстави дійти висновку, що при репрезентації майже усіх негативних емоцій ключову роль відіграє конотативне значення та контекст. Перспективним вважаємо подальше дослідження емотивної семантики в контрастивному аспекті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вежицькая А. Язык. Культура. Познание : [пер. с англ.] / А. Вежицькая. – М. : Русские словари, 1996. – 416 с.
2. Воркачев С. Г. Сопоставительная семантика телеономных концептов «любовь» и «счастье» (русско-английские параллели) : [монография] / С. Г. Воркачев. – Волгоград : Перемена, 2003. – 164 с.
3. Девкин В. Д. Немецкая разговорная речь в сопоставлении с русской / В. Д. Девкин. – М. : Высш. шк., 1981. – 160 с.
4. Єрмоленко С. Я. Синтаксис і стилістична семантика / С. Я. Єрмоленко. – К. : Наук. думка, 1982. – 210 с.
5. Изард К. Э. Психология эмоций : [пер. с англ.] / К. Э. Изард. – СПб. : Питер, 1999. – 464 с.
6. Красавский Н. А. Эмоциональные концепты в немецкой и русской лингвокультурах [Электронный ресурс] : [монография]. – Електрон. дан. (1 файл). – Волгоград : Перемена, 2001. – 495 с. – Режим доступа: <http://www.twirpx.com/file/238881/>.
7. Леонтьев А. А. Психофизиологические механизмы речи / А. А. Леонтьев. – М. : Наука, 1970. – 343 с.
8. Мягкова О. Ю. Эмоционально-чувственный компонент значения слова : вопросы теории : дисс. ... докт. филол. наук : спец. 10.02.19 «Теория языка» / О. Ю. Мягкова. – М., 2000. – 247 с.
9. Чабаненко В. А. Стилїстика експресивних засобів української мови / В. А. Чабаненко. – Запоріжжя : ЗДУ, 2002. – 352 с.
10. Шаховский В. И. Лингвистическая теория эмоций : [монография] / В. И. Шаховский. – М. : Гнозис, 2008. – 416 с.
11. Friesel M. Emotion und Sprache / Monika Friesel. – Tübingen : A. Francke. xii, 2007. – 401 s.
12. Kailuweit R. Syntax und Semantik französischer und italienischer Gefühlsverben / Rolf Kailuweit. – Tübingen : Niemeyer Verl., 2005. – 372 p.
13. Pommerening F. Die Dramatisierung von Innenwelt im Film / Felicitas Pommering. – Mainz : Springer VS., 2012. – 324 p.
14. Schreiber M. Textgrammatik – gesprochene Sprache – Sprachvergleich : Pronomen im gesprochenen Französischen und Deutschen / Michael Schreiber. – Frankfurt am Main [u.a.] : Lang, 1999. – 537 p.

ДОВІДКОВА ЛІТЕРАТУРА

15. Бенеш Г. Психологія : [довідник] / пер. с нем. В. О. Васютинського / Гельмут Бенеш. – К. : Знання-Прес, 2007. – 510 с.
16. Кондаков И. М. Психология. Иллюстрированный словарь / И. М. Кондаков. – СПб. : «Прайм-ЕВРОЗНАК», 2003. – 512 с.
17. Ребер А. Большой толковый психологический словарь : в 2 т. : [пер. с англ. Е. Ю. Чеботаревой] / Артур Ребер. – Москва : Вече, 2000. – Т. 1 : (А–О). – 592 с.
18. Ребер А. Большой толковый психологический словарь : в 2 т. : [пер. с англ. Е. Ю. Чеботаревой] / Артур Ребер. – Москва : Вече, 2000. – Т. 2 (П–Я). – 560 с.
19. Словник української мови : в 11 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – К. : Наук. думка, 1970–1980.